

Предлог за избор новог дописног члана

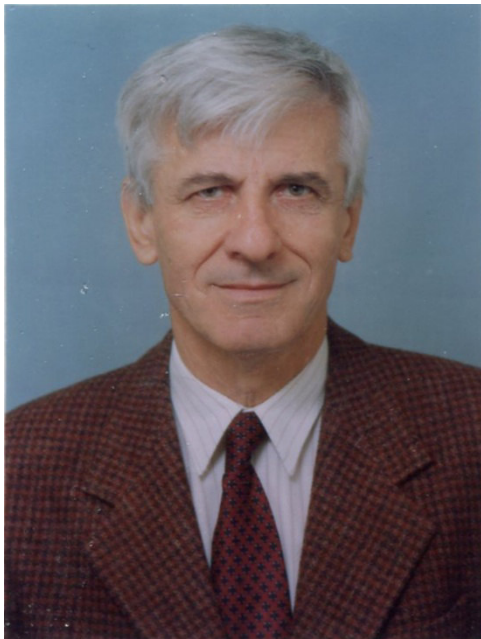
СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ ОБРАЗОВАЊА

На објављени конкурс за избор дописних, редовних и иностраних чланова СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ ОБРАЗОВАЊА, након увида и прегледа одговарајуће документације, предлажемо Чеду Недељковића за дописног члана СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ ОБРАЗОВАЊА.

Рад и резултати наведеног кандидата нам указују да испуњава стандарде и критеријуме СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ ОБРАЗОВАЊА за дописног члана и да би могао да допринесе успешно програмским циљевима и развоју СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ ОБРАЗОВАЊА.

Биографија

ЧЕДО НЕДЕЉКОВИЋ

Чедо Недељковић (1932, Негришори, Драгачево), завршио је учитељску школу у Титовом Ужицу 1951, а дипломирао на катедри за југословенску књижевност и српскохрватски језик (тада је то било на Филозофском факултету) у Београду 1958. године. Био је учитељ у Жабрену (Санцак) и Ртарима (Драгачево), професор српскохрватског језика и књижевности у основним школама Каони и Лучанима (Драгачево) и Учитељској школи у Београду. У Београдској заједници образовања био је саветник за средње школе, у Републичком заводу за унапређивање васпитања и образовања помоћник директора, у Заводу за уџбенике и наставна средства уредник. Бавио се новинарством. Писао ј филмску критику, извештавао са Пулског филмског фестивала, за Пољоиндустрију је писао козерије, био уредник Београдског школства и часописа Ривија образовања, сарађивао са Другим програмом Радио Београда (Културни дневник). У листовима и часописима објавио је мноштво чланака и радова, највише са тематиком из образовања. У Југословенском прегледу, часопису који је излазио на српском и

енглеском језику објавио је више аналитичких текстова из образовне проблематике. Са Миодрагом Шијаковићем и Миланом Табаковићем урадио је читанке за пети, шести, седми и осми разред основне школе. Просветни преглед му је објавио дужи рад Марсизам и књижевност. Исти листр му је преко целе стране објавио текст Мисао у кавезу (критика што се марсизам у школском програму појављује као посебан предмет). Уредио је зборник Путеви образовања (страна искуства). Написао је четири романа: Милисављев именик (прва награда на конкурс фондације Драгојло Дудић за роман под именом Унук), Исповест Ђорђа из Растовца, Љубав и оно друго и Лапонци.

Одломци из критика на роман Милисављев именик

Председник жирија Драган Лакићевић је овако образложио награду за роман Милисављев именик:

Изузетно добро написан и компонован роман – о генези и гранању српских породица у распону од међуратних времена до нашега доба. Један актер ове хронике рођен је у Немачкој – унук Милисава из Србије, а син Немице. Фудбалер у Немачкој може имати занимљиво осећање припадности српској нацији и духовности... Роман има модерну структуру. Приче се гранају по принципу телефонског именика и организују у неколико наративних планова у које се ”уграђу ју” елементи обимне грађе из разних области. Приповедање садржи и мотоив урбане усамљености и на тренутке прераста у праве есеје о старењу, а, захваљујући пишевој ерудицији, обликује сложен и ефектан романсијерски пројекат

* * *

Књигу Милисављев именик чине две целине које се међусобно укрштају. Прву чине сећања осамдесетогодишњег Милисава Радовановића, пензионисаног гимназијског професора књижевности, на пријатеље и познанике са којима га је живот некад спајао, а смрт раздвојила. Извориште сећања били су постхумно листање телефонског именика дотрајалог од употребе и подебљи свежањ исписаних листова хартије, које је у старој породичној шкрињи окованој резбареним бакром, после Милисављеве смрти, пронашао његов унук Јован. У том ковчегу, обложеним црним сомотом, брижљиво су била чувана лична документа, албуми и кутије са фотографијама, писма и по азбучном редоследу разврстани, писани портрети и скице ликова – најчешће покојника, који су у Милисављевом животу оставили трајнији траг. Сваки од тих портрета могао би бити прича за себе, али је насловни лик мање или више успешно везивно ткиво овако замишљене заједничке животне приче.

Друга целина ове мозаичне хронике обухвата сплет догађања у раздешеној, али, рекло би се, неуништивој породици Милисава Радовановића, који после смрти супруге, самотнички траје пензионерске дане у Београду. У дугим данима и још дужим ноћима он размишља и о својим прецима. Прадеда, деда и отац изгинули су у ратовима, један брат, већ покојни, оставио је потомство у Словенији, други у Румунији. Везу са сином Првославом – који са супругом Немцом и јединцем Јованом живи и ради у Немачкој – одржава повременим телефонским разговорима. Стари Милисав оправдано стрепи да се не сасуше гране породичног стабла

Радовановића. Овај проблем растакања и нестајања српске породице дат је у књизи у два тока – први, писан патетичније, посвећен је очувању породичног стабла и националне свести (Милисав се јавља у улози чувара националног бића), а други, писан сетније и пристрасније, старачком самовању.

Тај други, лични део исповести има и једну социолошку тему: незавидан (јадан) друштвени положај људи у позним годинама и размишљања о томе шта су, одвајкада, са старим људима чинили време и друштво. Милисав свој поглед на старост изражава сазнањем да стари људи трају ”у знаку четири С – старост, слабост, самоћа, сувишност”, док његов пријатељ-опонент Миливоје Мажиградић свој став брани речима чилеанског песника Пабла Неруде: ”Кад бих имао и стотину година, мој најлепши дан био би сутра.”

Петар Марјановић: Старост клета, Социјална мисао бр 2/2009, Београд

* * *

Али, телефонски именик Милисав Радовановића, јунака Недељковићевог романа – пошто га изчитава и тумачи судбине уписаних старији човек – истовремено је и – читуља. Именик мртвих, сећаник на минуло време и људе у њему. Наравно, на драге особе различитих судбина. Необичне, обичне особе, са којима је живео и са којима живи: притискајуће туге и опоре радости, гласне тишине трајања и још гласније нестајања, бар у централном делу ове романескне грађевине.

У питком штиву – враћање из велеграда крајпуташком завичају, али и ”шором шајке”! Прво (не)заборављено, друго до краја (не)доживљено. Србија које има, раслојава се и умире, распопуњена свим и свачим. Србија ратобораца, чији потомци читају Аристотела, Паскала и Волтера, а они још млађи по некаквој тамо белосветској Европи професионално играју фудбал, али ипак (да ли?) сневају, жудно, чудовишно завичајна небеса.

Недељковић исписује мозаичан роман, испуњен судбинама бројних личности из телефонског именика – читуље, повезујући завичајне нити и урбане градске просторе, све до европских. Поштење и мале подвале срастају у књижевну грађевину чија се потка и основа не могу разделити. Јер, и то је Србија, које има и које нема – високих циљева, али, и нажалост, малих домета, страсних љубави и жестоких пића, али – чедне душе.

Стварносна проза, рећи ће за Недељковићев роман, тумачи књижевних остварења: Србија која је шлегла са сеоских атара у ковитлац престоничких булевара. Раскид који се непрекидно саставља, измешане судбине предака и потонмака, које аутор, човек зрелих година, умно уткива у романескни простор на начин какав је готово немогуће срести у нашој књижевности. Нису то ни сеобе ни деобе, већ – Србија које већ нема, а – постоји.

Радован Маринковић, Дијалог са собом, Књижевне новине, септембар 2009.

Богата је палета – трпеза за коју писац позива читаоце. Рецимо, узгред, да се у ”дединој шкрињи” налазе приче о трагизму Јевреја (”Аврам Вигенштајн”), али и о ”помоћи немачким

заробљеницима”, тегабном Ђаковању сеоских паметара, прави есеј о смењу у Срба и сл. Задовољиће, овај ”романчић” оне који, верујући Шекспиру, а и Лесингу (Хамбуршка драматургија), да је ”и јунак ипак човек”, понеком ”врућом причом” хенримилеровског типа и ”Јарчеве обртнице”. Љубитељи ”психолошких дубина” наћи ће у Милисављевом телефонском именику низ добро сенчених ликова – снажних карактера, људи виспрана духа, талентованих уметника, добрих душа, тужних судбина над којима би и небо плакало, превараната, хвалисаваца који су психолошки танано профилисани. Упечатљиво је извајан лик ”психологице” Лелице Марковић, узданице и подршке старом Милисаву, која ће се, на срећу, удати за његовог унука Јована и родити му праунука.

Миодраг Игњатовић, Милисављев венац, роман у причама – есејима, Летопис Матице српске, март, 2010.

* * *

Чедо Недељковић, изричито је записао да „сви ми овде трајемо у знаку четири С – старост, слабост, самоћа, сувишност. Какве ли слатке ироније при помисли на онај патриотски слоган такође четири С, чије нам је значење одвећ добро познато. У том контексту нашли су места, дакако, и Шопенхауер, Симон де Бовоар, Неруда, Хемингвеј, Маркузе, Дучић и др. Сви се слажу да је самоћа нешто чему ваљда још нико и нигде у свету није пронашао лек. Емоционална усамљеност неслућеном брзином постаје универзална, глобални феномен. Човек је у ери технолошке цивилизације постао усамљенији него икад раније. У вишемилионским градовима савременим мегаполисима са могућностима бескрајних контаката, људи су доведени до амбиса. Усамљени су жељни пажње, разговора, непосредног додира.

У Недељковићевом причању, у међупросторима његових реченица тиња морална и психолошка драма. Речи дијалога само су финални производ извесног доживљавања или искуства, концентрат који је понајвише ту да укаже на то како његови ликови најразличитијим поводима, метафором свог доживљавања, углавном асоцирају на судбину и случај, на бескрајни низ питања и чуђења.

Држећи се чврсто, до последњег тренутка, оног што их везује за живот, ти ликови као да се такмиче са смрћу, и као да је надигравају. Узалуд. Јер смрт је опомена и то једина и апсолутна. Она је у природи бића, у томе и јесте човекова трагедија што природа остаје непобедива.

Ристо Тубић, Роман о животу и умирању, Данас, 27. и 28. јул, 2009, Београд

* * *

Милисављев именик је заправо галерија ликова најразноврснијих особина, професија и друштвених положаја са само двије заједничке црте – сви су на неки начин обиљежили живот главног јунака Милисаву и сви су мртви. Њихове животне приче којих се Милисав сјећа листајући свој стари именик дјелићи су мозаика људских егзистенција, марионете у рукама судбине која се с њима понекад тако сурово поигра. Портрети преминулих, вјероватно и од

свих заборављених ликова, сликани на крају Милисављевог поодмаклог животног пута, послужили су за можда и хиперболичан израз контраста који доминира цијелим романом – младост и старост, прошлост и садашњост, љепота и ружноћа, живот и смрт. У овим дуализмима и стоји парадокс усахнућа животних снага и пропадљивости човјека, чија мисао с годинама све више бива зтагледана с ону страну ријеке Лете, преко које сви једном морамо прећи.

Зато је ауторова главна брига како се одупријети нестајању и наћи сјећање после заборава. Продужење сопствене крви и наставак лозе је можда једини начин да живимо након живота; тога је свјестан и Недељковић чији главни јунак продужава себе и постојању својих синова и унука који су проширили траг његове породице по бијелом свијету – Америци, Њемачкој, Румунији. Ту је, самим тим, и она друга преокупација, не више индивидуална – очување националне свијести, осјећаја припадности својим корјенима а не нечијим туђим. Опониуће дјелује духовита опаска: Нећу да ми унук буде Јохан па макар био и Гете.

Филип Ивановић: Сјећање послје заборава, Дан, 4. децембар 2009. Подгорица

Ко то рече

Чедо Недељковић: Лапонци. Издавач: Библиотека општине Лучани, 2015.

један вриједносни суд филозофа Слободана Томовића гласи: кад, било која научна, или нека друга доктрина, прерасте у догму, онда више у њој не станује истина! Овом, посве ексклузивном вриједношћу, покушаћемо да оспоримо вриједност овог наслова, изузетно занимљиве књижевно кодираних књиге, књиге писца и професора Чедо Недељковића, наслова који гласи: ЛАПОНЦИ!

Не може се доиста мимоићи вјештина писца да такав наслов пусти и употреби, па да тестира мисаони волумен читаоца који ће се, ако не јавно а оно бар тајно супродставит наслову Лапонци! У књизи је препознатљива изузетна ментална способност аутора, да читаоца наведе на танак лед, односно на сентимент према старости. Такав пут у разумијевању овога текста био би споран, бар из неколико разлога. Не знам како бисмо могли превести ријеч Лапонац, ако не да је у питању деменција, која је на те године распртила своје бреме, чије ће последице тога календара, бити означене као старост. Писац овог штива далеко је старији од најстаријег јунака ове књиге, дакле тиме он оспорава наслов, ако није, а по свој прилици јесте, требало овакав наслов ове књиге да обави другу улогу.

Са особитом пажњом, која се не испушта у току читања различитих људских судбина, са којима се једино може сусрести љекар и то ако покаже интересовање, или социјални радник како се незграпно назва особа чији је посао достојан поштовања, под условом да се обавља у оквирима пропедетичких, тј. уџбеничких упуштава! Ову књигу, треба да прочитају сви они, које су биолошки реквизити определијелили на старост. Нијесам у току читања ових, како рекох исповиједних тестова и пишчевих казивања сусрео појаве које нијесу присутне у околностима календара и социјалног и друштвеног сатуса старих, или старијих, особа које су лишене патријархалних вриједности, које су посве хумано обављале те, природним законима, дефинисане обавезе!

Нагли технички и технолошки развитак донио је многе непријатности за ова животна доба. Прије свега породица као институција, из корјена је, силом прилика, измијенила свој општи статус, и своју улогу која је у породици била дефинисана и као обавеза! Новина збивања није имала дефинисан став према породици која се обрела, такорећи ни на небу ни на земљи! По свој прилици, у овој транзиционој епохи, најгоре су прошли такозвани лапонци.

Која је то институција која је обавезујућа да ријешу моралну обавезу, на коју више нико не рачуна да је у обавези.?

Посебно је у овој књизи занимљив, ексклузиван, отворен разговор главног јунака, са почетка ове књиге Благоја, са Богом, и то послје искуства у Старачком дому гдје се утулио његов живот! Разговор, који се не може препричати, не може ни поновити, разговор те-та-тет у коме није било околишења! Разговор блиста лакоћом са којом аутор води и усмјерава своја питања, у којима нема нешто што је из људског живота заобиђено! Више нема илузија, Увјерио се у сусрету са Богом, и сам Благоје тај високи интелектуалац!. Чини ми се да му је лакше што је живио у илузијама, него да је живио од илузија! На растанку са Богом, без обзира на његову интелектуалну дрскост Бог га упућује у Рај, са озбиљним упозорењем при изласку: „немој много да загледаш моју секретарицу“! Сваки бог има секретарицу.

Све остало што одише својом љепотом, а и оном речнику који је препустио Лудом Митру, и о личном интересу Бога да га пошаље у Рај, препуштам читаоцима који ће уживати у писмености и храбрости овог талентованог човјека старије доби (Пише да је рођен 1932 год.)

Има у овом роману, како га назваше књижевни критичари, пуно критике из свере моралних поступака заједнице као цјелине, и потомства такозваних лапонаца, критичара којима се придружујем стиховима Густава Крклеца:

„, Гуслара сретох био је слијеп

Ал, рече, синко живот је лијеп,

Збуних се, збиља. Зар живот лијеп!

Видјећеш, синко, кад будеш слијеп...

Није само овај цитат потврда истине мало прије изречене о односу према такозваним лапонцима, прати га у стопу и цитат из књиге Лапонци, цитат из једног Балзаковог дјела: Најгнуснија и најчешћа, и најстарија незахвалност је незахвалност деце према родитељима! Зар ово није сумрак времена, или апокалиптички тон, један од тако присутних у оквиру опште цивилизацијске перспективе! А перспектива је толико неизвјесна не само као појединачна појава, која ствара апатију и све оне болести које у свом префиксу имају егзстенцију!

Не знам колико ми је пошло за руком да оспорим наслов књиге Лапонци, али је евидентно да ниједан од јунака ове књиге није показивао, ни у сопственом исказу, такорећи изказу из прве руке, а ни из пишевих казивања о одређеним истинама које најчешће прате животна доба његових књижевних јунака, и нијесу патолошке промјене већ нормални процеси који могу постати патолошки, али ови нијесу болест! И сама дефиниција болести врло је дискутабилна, од оне у сентенци исказане као *senectus ipsa morbus*, до оних које је обзнанила Свјетска здравствена организација којој, као научној доктрини, није баш упутно безрезевно вјеровати, као што рече, ипак, филозоф, на почетку овог текста!

Иако је шисац ове књиге веома обавијештен, и еманципован, понегдје и мало више, али то на своју одговорност, ипак нас није убиједио да је старост стерилна, призивам Макра Миљанова Куча који у старости надмудри и, великог и поштовања достојног, Имануела Канта!

Јован Н. Стриковић, излагање на промоцији романа 10. фебруара 2016. на Учитељском факултету у Београду

„Волна волну ужасно поpire“, Његош

Чедо Недељковић: Лапонци (роман). Издавач: Завичајна библиотека општине Лучани, 2015.

Чедо Недељковић је развио богат спектар разноликих интересовања и разграно способност социјалне, политичке и посебно психолошко-филозофске опсервације. Неколико романа објављених у последње неколике године, као и награде којима су окружени, дошли су као сублимација. Зато они носе печат колико вештине „производње“ (како стваралство назва Пјер Маршеј) толико и још више ауторове тежње да одужи велики дуг који имају умни и образовани људи који, како Ракић записа, нису прошли кроз живота хуку / склопљених очију и скрштених руку.

Недељковићеви романи Милисављев именик, па уосталом и наредни Испобвест Ђорђа из Растовца, затим Љубав и оно друго и, најзад, овај последњи Лапонци, иако траверзно пројектовани по систему спрегнутих, чак доста и кохерентних прича, у ствари су *Ich* романи. Кроз педантно сложену повест, на пример, главни извор романескне грађе у Милисављевом именику је његов телефонски именик: бројеви и имена уз њих, готово сваки од њих, су романескна прича по прустовском методу *A'la recherche du temps perdu*. Тај именик и нумерички дневник послужио је наратору (писцу) да око свог Милисава оживи десетине личности, али и да закорачи у дубоке егзистенцијалне воде. У овом роману читамо можда и понајбоље странице у српској књижевности о искуствима старења и старости, па по интелектуалној прегнантности многе досежу до романа – *Natali Sarot*, посебно *Simon de Vouaг...* Из тога романа као да је проистекла изванредно испричана повест нашег човека, Ђорђа из Растовца; од онијех којима се васцели свет подивдио да би, како иначе бива, јер и свака светлост је ипак окружена мраком, тај успели и генијални Србин мучно свршио у кошмару не само телесног, већ и етичко-филозофског разарања! И у Роману Љубав и оно друго управо то неизбежно дијалектичко двојство (није узалуд Лесинг у Хамбуршкој драматургији упозоравао ауторе да „и јунак увек мора да буде и човек“) озрачило је и означило то и „још нешто“! Вишеслојне копуле, а посебно колебања и провере кад нас, како се каже старост прошара, допринеле су да се неколике љубавне приче преточе у опору филозофско сублимисање...

Роман Лапонци, чини нам се, завршна тачка је тог крешченда о животу, старењу и нестајању. Недељковић овим неколиким романима отвара кандидатуру и препоручује се критичарима, а и историчарима српске прозе за озбиљнији третман. Његови Лапонци, с насловом подсмешљиве младалачке дрскости, актуализују болни доживљај трагичног лабављења, могло би се с правом рећи и кидања животног, а што је још трагичније – хуманог ланца живота. Свуда, па и у нас, иако је то топло и идеализовано породично-патријархално наслеђе једва тек коју десецију иза нас. Дабоме, професор књижевности, новинар, а пре свега ерудита, Чедо Недељковић итекако

познаје читав историјат дубоке драматургије не само кидана, већ и злочињења и у најужим крвљу повезаним породицама. Било би једнострано и непотпуно рећи да је у овом роману породичног расапа и генерацијског потирања превладао нушићевски начин и да су ту у првом плану иронија и сатира. Од антике преко Спарте (вредновање герузије), благог корења за несиновљеност и незахвалство хришћанске библије, рекло би се да је за разумевање овог акционог романа (вапаја за повратак хуманизма у свет, прво међу ближњима, а онда с прозраком на читаву нажалост алијенирану цивилизацију!) најтачнији код стих великог Његоша: Волна волну

у ж а с н о попире. Тај глагол попире, попирати (у Његоша: колебају се у мору недебеса / волна волу ужасно попире, о бријег се ломе обадије) има више значења од оних описаних у Речнику српскохрватског језика, али најчешће значи оно фатално јединство, али и борбу супротности.

Читав овај роман у разноликим причама (осим једне), вешто повезаним кроз судбине актера (земунског Дома за стара лица Румено пролеће (!), као кроз некакву траверзу казује судбину Благоја Курћубића, успешног писца, али, могло би се рећи, Чича Гориа, нажалост све више овде. и данас! Старачки дом у Чеда је, као у Камија и других који људе сликају у својеврсној тескоби одређеног – досуђеног егзила, ванредна инсценација за савремени живот, посебно све масовније урбане старачке популације. Осим приче Миленија, испричане руралним пиротским кодом (што даје драж цртици, а и служи као антипод урбаном), мање-више сви актери су израз, не бисмо рекли само личне, већ много више, све веће друштвене геријатрије. На једном месту Станислав, по злехудој судби житељ страчког дома, каже: „Људи, ако се штићеници Дома за старе Румено пролеће могу звати правим људима јер су их одавно напустили људски атрибути, тужно сведоче о својој одбачености. Није то револт него помиреност са злом судбином коју им је усуд доделио.“ Ти сапатници се ослањају један на другога, међусобно се разумеју, никне ту и понека позна љубав која озари тај геријатријски гето, немоћно се трпи хипокризија власти која, уз лепе речи узима из танког пензионерског новчаника. Недељковић се неће либити да готово цитира неке важне политичаре који пензионерима саветују да се иселе из престонице кад немају чиме да плаћају станове и не могу да издрже београдску скупоћу.

Нека ми опросте они који живот траже у вавилонским библиотекама, играма тарота, ишчезлим племенима или фантастици која никад неће бити реалност, али врлина сваке добре књиге је то што се у њој живот и живи човек препознају. Још је Аристотел, и не без разлога, саветовао драмске писце да им јунаци буду људи „ по средини, који се не одликују ни врлином ни богатством, већ су нама најсличнији“. Роман Лапонци је кафкијанско-камијевски колаж свакодневља. Познато је да је и Дон Кихот, па чак и Гуливер, био „слика и прилика“ свачије егзистенције. Романескна слика о лапонцима, сада и овде, ерудитски „насијана“ примерима из широке лектире, али и „утврђена“ знањима социјалне психологије, економије, политике и политиканства, на само 160 страница узрасла је у узбудљив провокатив, „огледало“, како би Гогољ рекао, наших ликова, огледало које не бисмо смели грдити јер је одразило, по законима оптичке физике, наш савремени живот!

Горак, али неопозиво истинит роман – позв да следимо библијско учење: да у младости поштујемо ... и мислимо на властиту старост. Довољан је само такав предзнак да препоручи ову књигу. Писац није – мада се то по теоретичарима неизбежно и увек чини (Чак је и Е. А. По тврдио како је „резао, крпио, пришивао, парао“ свог величанственог Гаврана) – „правио“ ову књигу; он ју је издушио из срца и глава читаве популације која, да „не би сметала младима“, невидљиво завршава у азилима типа „Румено пролеће“; Миодраг Игњатовић, излагање на промоцији романа 10. фебруара 2016. на Учитељском факултету у Београду.

Датум и место: 21.11.2019. године, Београд

Предлагачи:

Академик проф. др, Никола Поткоњак
редовни члан СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ ОБРАЗОВАЊА

Академик проф. др Младен Вилотијевић,
редовни члан СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ ОБРАЗОВАЊА